Lesbrief bij de Gorcumse literatuurprijs 2023

Tolerant – hoezo?

§1 In deze lesbrief staat het onderwerp ‘tolerantie’ centraal. Het thema voor de Gorcumse literatuurprijs 2023, “Tolerant – hoezo?” is gekozen naar aanleiding van het herdenkingsjaar 1572. In dat jaar – nu dus al 450 jaar geleden! – zijn negentien geestelijken afkomstig uit Gorinchem en omgeving vanwege hun geloof gevangengezet en op gruwelijke wijze in Brielle vermoord.

Tolerantie richting andersdenkenden was en is in onze wereld regelmatig ver te zoeken. De ‘gewone’ burgers uit Gorinchem waren toen overigens wel erg verontwaardigd over deze gewelddadige actie!

Het begrip ‘tolerantie’ en het ontbreken daarvan kent iedereen dus wel. Verschillen in godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, afkomst, geslacht, handicap of seksuele gerichtheid zorgen maar al te vaak voor uitsluiting, discriminatie, pesterijen of erger. Vandaar dat ‘burgerschapsonderwijs’ op scholen verplicht is geworden. Hierbij zijn **vrijheid, gelijkwaardigheid, gelijke behandeling en solidariteit** de basiswaarden, waar het om gaat. Ook in deze lesbrief komen deze onderwerpen aan de orde.

§2 Het verhaal van de Martelaren[1] van Gorcum en de rol van de Watergeuzen[2] daarin

Op 9 juli 1572 werden negentien rooms-katholieke geestelijken om geloofsredenen – na gevangenneming en allerlei vormen van marteling door de Watergeuzen – in Brielle door ophanging ter dood gebracht. Het merendeel van hen was afkomstig uit Gorinchem: elf Franciscanen uit het Minderbroederklooster (hoek Arkelstraat/Varkenmarkt), drie priesters verbonden aan de plaatselijke parochie en de rector van het klooster van de Regularissen van St. Augustinus. De overige geestelijken kwamen van elders.

Tijdens de Opstand in de Noordelijke Nederlanden tegen Spanje, in de zogenaamde Tachtigjarige Oorlog (1568-1648), vielen op 1 april 1572 de Watergeuzen onder leiding van de zeer wrede Willem van der Marck (heer van Lumey) Brielle binnen. De stad koos de kant van de Prins van Oranje. In snel tempo veroverden de Watergeuzen – vaak met bruut geweld – andere steden. Na Dordrecht was op 26 juni Gorinchem aan de beurt. Toen er geuzenschepen voor de stad verschenen, koos het stadsbestuur eieren voor zijn geld en liet de Watergeuzen de stad binnen.

De Watergeuzen namen negentien geestelijken gevangen. Na een aantal dagen gevangenschap werden ze naar Brielle afgevoerd. Hun gevangenneming en marteling waren een reactie op de katholieke overheersing van de Spanjaarden en de inquisitie die het protestantse geloof onderdrukten. Toen de negentien niet bereid bleken afstand te doen van hun geloof, werden zij op 9 juli tussen twee en vier uur ‘s morgens opgehangen in de overblijfselen van de turfschuur van het – direct ten zuiden van Brielle gelegen – klooster van de Reguliere Kanunniken. In 1675 werden deze martelaren door Paus Clemens X zalig verklaard en vervolgens werden zij in 1867 door Paus Pius IX heilig verklaard.

Voor de katholieke kerk zijn deze zogeheten ‘Martelaren van Gorcum’ van zeer groot belang. Op heel veel plaatsen overal ter wereld worden zij vereerd. In Italië zijn er bijvoorbeeld zelfs in heel kleine plaatsjes herinneringen aan deze martelaren bewaard gebleven en ook in Mexico zijn ze erg beroemd. De heiligen maken daar als het ware deel uit van het maatschappelijke leven. Het is dan ook best vreemd dat de meeste bewoners van Gorinchem het verhaal van de Martelaren van Gorcum niet of nauwelijks kennen. In Brielle wordt er echter nog jaarlijks op 1 april uitgebreid

aandacht besteed aan deze historische gebeurtenis. De burgemeester van Gorinchem, Reinie Melissant, heeft afgelopen zomer (op 9 juli 2022) zelfs een herinneringsbankje aan Brielle geschonken.

§3 Gedenkplaats Gorcumse Martelaren

Het wordt daarom hoog tijd dat de Gorcumse Martelaren ook hier in Gorinchem meer bekendheid krijgen. Het oprichten van een gedenkplaats voor deze martelaren lijkt dus logisch. De stichting Gedenkplaats Gorcumse Martelaren (GGM1572) zet zich al vanaf 2014 in om een gedenkplaats voor de martelaren te realiseren met de glas-in-loodramen van de voormalige rooms-katholieke kerk aan de Haarstraat. In deze kerk zijn nu appartementen gevestigd en op het pleintje daarnaast moet het monument komen, dat uit vier gerestaureerde gebrandschilderde ramen bestaat.

Deze geschiedenis van onze stad verdient het om verteld worden. De bekende historicus Maarten van Rossem legde hier tijdens zijn bezoek aan Gorinchem ook de nadruk op. Met deze gedenkplaats hoopt de stichting bij te dragen aan de identiteit van Gorinchem en een duidelijke boodschap uit te dragen. Verbinding en tolerantie staan immers hoog in het vaandel van de stad. Denk hierbij aan het Pad van Tolerantie, het Regenboog pad bij het Stadhuis en de Regenboogbank Buiten de Waterpoort.

Het monument zou op 9 juli 2022 – precies 450 jaar na dato – feestelijk onthuld worden. Helaas is dat door corona geen haalbare kaart geworden. Het is de bedoeling dat het nu in de loop van 2023 feestelijk onthuld wordt en wie weet sta jij bij die onthulling – vol trots! – je eigen gedicht of verhaal voor te lezen!

§4 Opdrachten

A Ga in groepjes van vier leerlingen bij elkaar zitten. Stel jullie moeten aan een basisschoolleerling van een jaar of tien uitleggen wat burgerschap en burgerschapsonderwijs inhoudt. Wat zouden jullie dan zeggen? Gebruik hiervoor de basiswaarden uit de inleiding (paragraaf 1) en verduidelijk die met concrete voorbeelden.

B Bespreek met elkaar in hoeverre jullie zelf met onverdraagzaamheid te maken hebben gehad. Geef aan op basis waarvan iemand onverdraagzaam was en hoe die intolerantie zich uitte. Kunnen jullie ook voorbeelden geven van juist een (heel) tolerante houding?

C Vrijheid van meningsuiting is een groot goed. Maar wat gebeurt er wanneer er op jouw mening, aard of uiterlijk bijvoorbeeld niet tolerant wordt gereageerd? Zijn er grenzen aan wat jij uit durft te dragen? Hoever wil je gaan in het 'jezelf zijn'? Zijn er aan de andere kant grenzen aan tolerantie en moeten die er wel zijn? Bespreek dit met elkaar in jullie groepjes.

D De Gorcumse martelaren werden slachtoffer in een oorlog waarin een religieus conflict een grote rol speelde. De Tachtigjarige Oorlog was immers naast een vrijheidsoorlog ook een godsdienstoorlog. Bespreek eens met elkaar of er op dit moment oorlogen of conflicten zijn, waarin geloof ook een rol speelt. Welke rol speelt een overheid hierin?

E Zoek het schilderij over de Gorcumse Martelaren in het Vaticaansmuseum te Rome op het internet op. Download hier een afbeelding van en beschrijf het zo nauwkeurig mogelijk. In hoeverre klopt het met het beeld dat je gekregen hebt uit het verhaal dat je in paragraaf 2 gelezen hebt?

F Kijk eens op de website van de Stichting Gedenkplaats Gorcumse Martelaren (www.gorcumsemartelaren.nl) en beschrijf op basis van de gegevens die je daar vindt, hoe de gedenkplaats er (waarschijnlijk) uit komt te zien. Vind je dat deze gedenkplaats recht doet aan het verhaal van de martelaren? Waarom wel/niet?

G Schrijf een verhaal en/of gedicht rond het thema "Tolerant – hoezo?" en stuur je bijdrage in via de website van de Gorcumse literatuurprijs (www.gorcumseliteratuurprijs.nl). Dit kan vanaf **15 januari 2023!** Wie weet, win je een prijs van € 100 en/of komt jouw inzending in ons volgende boek en/of ben jij aanwezig bij de onthulling van het Gorcumse monument van de tolerantie.

Heel veel succes,

Het Bestuur van de Gorcumse literatuurprijs

[1] Een martelaar is iemand die blijft vasthouden aan zijn overtuiging en bereid is daarbij tot het uiterste – de dood – te gaan.

[2] Watergeuzen: een groep protestantse opstandelingen kreeg de bijnaam 'Watergeuzen'. Het woord Geuzen is een verbastering van het Franse 'Les Gueux', wat bedelaars betekent.

[3] Vergelijk: op 1 april verloor Alva Den Briel, in de volksmond 'verloor Alva zijn bril'.

Bron: onder andere de brochure *Een Gedenkplaats voor de Gorcumse Martelaren 1572*